

Współczesne alienacje

Autor tekstu: **Władysław Walec**

Mając w pamięci wielość definicji zjawisk alienacji można i jak sądzę trzeba postawić następujące pytanie: **jeśli wielu myślicieli opisuje i nazywa alienacją pewne procesy dokonujące się w społeczeństwie lub w człowieku, to wobec tego – czy możliwa jest jedna definicja tego procesu?**

Może warto spróbować budowy takiej definicji, żeby później przejść do analizy współcześnie występujących alienacji, bo cóż warta jest teoria, jeśli ma zastosowanie tylko do jednego, właściwego sobie, czasu?

Proponuję, żeby ta definicja brzmiała następująco: **alienacja jest procesem społecznym lub osobowym, w trakcie którego wytwory ludzkiego działania: rzeczy, instytucje, prawa, idee, wyobrażenia, uniezależniają się od swego twórcy, zaczynają funkcjonować niezależnie od niego i wbrew niemu, żeby ostatecznie zniewolić swego twórcę i nawet go unicestwić.**

Występowanie **alienacji społecznej** jest stosunkowo dobrze opisane, jest ona prostsza do zrozumienia i łatwiejsza do obserwacji. Przerażają

nas na co dzień przykłady instytucji, które zostały powołane do pielęgnowania społecznego dobra, a jakimś dziwnym trafem przestały liczyć się ze społeczeństwem i realizują tylko własne korzyści – często wbrew społeczeństwu.

W tym miejscu przedstawię wybrane przykłady **alienacji subiektywnej**, które występują w obecnym czasie. Są wśród nich, oczywiście, takie alienacje, które występowały zawsze, niezależnie od rozwoju cywilizacyjnego, jednak są też takie, które pojawiają się w danym czasie i ściśle związane są z określoną fazą rozwoju społecznego. Będzie to z konieczności opis niektórych zjawisk, obserwowanych w życiu codziennym.

I

1. Alienacje związane z przedmiotami

A. **Telefon komórkowy.** Problem z używaniem „komórki” zaczyna się z chwilą, kiedy przestaje ona służyć człowiekowi i zaczynamy używać jej najpierw dla przyjemności szybkiego kontaktu z innymi, by następnie coraz częściej szukać jedynie pretekstu do takiego kontaktu z coraz bliższych powodów. Rozmowy, bądź sms-y są nieraz tak infantylnie, że budzą nieskrywane uśmiešky u odbiorców. Po jakimś czasie śmiało można powiedzieć, że komórka stała się nie tylko koniecznym towarzyszem, ale wyznacza właścicielowi czas jego życia. Nastąpiło uzależnienie człowieka od przedmiotu skonstruowanego do zaspokojenia bardzo określonej potrzeby kontaktu niezależnie od miejsca i czasu. Komórka wykorzystywana jest również przez pracodawców do bezgranicznego podporządkowania sobie pracownika, do pełnej i natychmiastowej dyspozycyjności.

B. **Internet.** Niezbędny współczesnemu człowiekowi dostęp do ustrukturyzowanej informacji, związanej z jego życiem, twórczością lub pracą. Działanie internetu opiera się na sieci komputerów, które nazywane są serwerami i umieszczeniu ich w różnych instytucjach na całym świecie. Zajmują się one udostępnianiem usług internetowych użytkownikom komputerów osobistych. Komputer, używany jako sprawny system dostępu do informacji oraz jej obróbki, może stać się przyczyną uzależnienia i poważnych chorób ustrojowych organizmu. Ciągły brak czasu na zaspokojenie

wszelkich innych potrzeb, bezsenność, brak ruchu i zachwiany rozwój fizyczny, rozstrój nerwowy, to zwykle pierwsze i tylko niektóre objawy „choroby komputerowej”.

C. **Gry komputerowe.** Celowo czynię rozgraniczenie różnych uzależnień związanych z dostępem do komputerów, ponieważ powodują występowanie różnych objawów ustrojowych. Gry komputerowe wpływają destrukcyjnie na psychikę, powodują wzmocnienie agresywności oraz wzrost ogólnej nerwowości gracza. Zdarza się, że osoby uzależnione od gier cierpią na bezsenność, nie wychodzą na spacer, mają problemy w pracy i w rodzinie. Następuje powolny proces wycieńczenia organizmu, wzrost zachorowalności. Około 22,8 proc. ogółu gospodarstw domowych posiada komputery, a 10,7 proc. dostęp do internetu [1].

2. Alienacje związane z tzw. używkami

A. **Alkohol.** Spożywanie alkoholu należy do powszechnej tradycji. Przy alkoholu odbywa się większość spotkań towarzyskich oraz uroczystości. Nikt nie potrafi chyba wskazać takiej granicy, której przekroczenie powoduje chorobę alkoholizmu. Całkowite uzależnienie organizmu od alkoholu charakteryzuje się tym, że człowiek w czasie tej choroby nie potrafi zająć się niczym innym, jak tylko czynnościami ukierunkowanymi na zdobycie za wszelką cenę alkoholu. Ten proces trwa z różnym natężeniem dla różnych organizmów i tak aż do utraty życia, jeśli nie nastąpi opamiętanie się i przebudzenie duchowe człowieka. „Z całym naciskiem pragniemy powiedzieć, że alkoholik zdolny do uczciwego stawienia czoła swoim problemom w świetle naszych doświadczeń może ozdrowieć, o ile nie zamknie swego umysłu na wszystkie pojęcia duchowe” [2]. Przekroczyć siebie i nie pić. W przeciwnym wypadku zwyczajny płyn, ciecz z zawartością związków organicznych, których cząstki zawierają jedną lub więcej grup hydroksylowych -OH, pokona człowieka i unicestwi go.

B. **Narkotyki.** Przebieg tej alienacji jest zbliżony do alienacji alkoholowej. Istnieje więc jakiś powód, który popycha człowieka do wzięcia narkotyku. „Powodem brania narkotyków nie jest zatem ostatecznie ani zła wola, ani obciążenia genetyczne organizmu, lecz kryzys życia, sygnalizowany przez bolesne stany emocjonalne. Na skutek kryzysu życia, więzi i wartości dany człowiek popada w lęk, niepokój, agresję, rozpacz, depresję i inne bolesne stany emocjonalne, które sprawiają, że narkotyk staje się dla niego patologicznie atrakcyjny” [3]. Kolejne dawki powodują uzależnienie, które opanowuje całkowicie psychikę narkomana i nie jest on już zdolny do wyjścia z nałogu bez pomocy z zewnątrz. Następuje powolne lub szybkie umieranie człowieka opanowanego przez ten nałóg. W województwie warmińsko-mazurskim było w 2002 r. 15 427 osób objętych pomocą z powodu uzależnienia od alkoholu, a 548 osób objętych pomocą z powodu narkomanii [4].

C. **Papierosy.** Pierwszy wypalony papieros nie musi być związany z jakimś stanem kryzysowym organizmu. Często jest to wybryk chwili, towarzyski gest, atrybut dorosłości, przejaw mody — cokolwiek. Z biegiem czasu palenie staje się koniecznym rytuałem dnia, chwili, czynnością ważniejszą niż posiłek, a z czasem najważniejszą potrzebą organizmu. Palaczowi może zabraknąć pieniędzy na wszystkie pozostałe potrzeby, na zakup papierosów nie może ich zabraknąć nigdy. Niektórzy palą do późnej starości, niektórzy zapadają na poważne choroby ustrojowe, które są bezpośrednią przyczyną śmierci, choć każdy wie, że stało się to za sprawą palenia papierosów. Społeczeństwo coraz bardziej ogranicza przestrzeń palaczy, ostrzega przed skutkami palenia, jednak działania te są mało skuteczne. Palenie stało się najważniejszą przyczyną umieralności w naszym kraju. Około 10 mln Polaków pali, z czego 5 mln pali dłużej niż 20 lat [5]. Każdego roku 100 tys. zgonów w Polsce ma bezpośredni związek z negatywnymi skutkami palenia tytoniu.

D. **Tabletki.** Zalecany przez reklamy sposób na wszystkie dolegliwości. Nie można mówić — oczywiście zdaniem twórców tych reklam — o zdrowym życiu, jeśli nie zażywamy tabletek. Są one coraz bardziej „inteligentne”, można powiedzieć, prawie ożywione i po wnikięciu do organizmu wyszukują schorzenie, by je całkowicie uleczyć. Nadużywane leki powodują uzależnienie, w konsekwencji szereg schorzeń, które bardzo trudno wyleczyć. Uzależnienie to ma podobny mechanizm jak wyżej wymienione.

3. Alienacje związane z uczuciami

A. **Nieszczęśliwa miłość.** Uczucie odwzajemnionej miłości stanowi spełnienie człowieka, nadaje sens jego życiu, jest źródłem spokoju i szczęścia. Miłość nieodwzajemniona potrafi przysłonić człowiekowi wszelkie inne wymiary egzystencji i być przyczyną metafizycznych cierpień, które nie mogą znaleźć ukojenia. Człowiek w tym stanie jest niezdolny do pełnienia ról społecznych, przeżywa rozstrój organizmu, który nie może wrócić do stanu równowagi. Zdarza się, że ten stan doprowadza do powstania myśli samobójczych, a czasem nawet do śmierci.

B. **Pożądanie**. Budzi w człowieku pragnienie posiadania wszystkiego, na co spojrzą jego oczy. Alienacja ta doprowadza do popełniania przestępstw przeciwko własności: kradzież, rabunek, gwałt.

C. **Zazdrość**. Potrafi zniszczyć miłość partnera, doprowadzić do rozpadu rodziny. Powoduje lawinę myśli i czynności skierowanych na poszukiwanie potwierdzenia wyimaginowanych zdarzeń, które nigdy sienie wydarzyły. Zazdrość nie pozwala żyć odpowiedzialnie i twórczo.

D. **Nienawiść**. Dotyka zwykle bardziej tego, kto nienawidzi i szuka zemsty, niż tego, przeciw komu jest skierowana. Człowiek będący w tym stanie nie potrafi spojrzeć na problem „inaczej”, jak tylko przez pryzmat nienawiści, czasem posuwa się nawet do popełnienia przestępstwa. Nienawiść opanowuje jego myśli i czyny — niszczy osobowość.

4. Alienacje związane z wyobrażeniami

A. **Fanatyzm**. To bezkrytyczna wiara w słuszność jakiejś sprawy, idei, doktryny, połączona z nietolerancją i ostrym zwalczaniem odmiennych poglądów. Fanatyzm w wymiarze indywidualnym doprowadza do izolacji społecznej, ponieważ znajomi odwracają się od takich osób; nikt nie chce wdawać się w niekończące się spory, które nie mogą mieć racjonalnego rozstrzygnięcia. Jednak łatwo wyobrazić sobie sytuację, kiedy to fanatyk zdobywa władzę i zaczyna formować społeczne stosunki według swoich wyobrażeń. Trudno być wtedy otwartym przeciwnikiem fanatyka, dysponuje on coraz większym arsenalem środków do eliminowania swoich przeciwników.

5. Alienacje ekonomiczne

A. **Pracoholizm**. Jedynymi akceptowanymi działaniami stają się czynności zawodowe. Człowiek poświęca pracy każdy wolny czas. Jeśli nie może w danym czasie pracować, to wykonuje szereg działań związanych z pracą zawodową. Rodzina, życie towarzyskie, wypoczynek to, w przeświadczeniu pracoholika, strata cennego czasu i dochodu. „Zatrącenie siebie w pracy” to w olbrzymim skrócie — istota pracoholizmu. W obecnym czasie występuje coraz częściej w wariacie — właściciela firmy, która powinna przynosić coraz większy dochód. Lęk przed utratą dochodu nie pozwala właścicielowi na chwilę wytchnienia, bo nawet minimalny spadek dochodu to ekonomiczna — czytaj — życiowa porażka. Wszystkiego musi doglądać osobiście, nikomu nie może zaufać, ponieważ nikt nie wykona tej pracy, tak jak "ON". Taka postawa może być przyczyną zawału serca. W porównaniu do 2001 r. w 2002 r. w województwie warmińsko-mazurskim wzrosła liczba zgonów na choroby układu krążenia o 3,4 proc. Brak badań w tym zakresie nie pozwala na wyciąganie zbyt jednoznacznych wniosków.

B. **Skąpstwo i sknerstwo**. Ich celem jest posiadanie dóbr doczesnych. Nieraz skąpiec nie tyle pragnie pomnożenia dóbr, ile boi się ich zmniejszenia i woli nie narażać się na straty. Skąpstwo daje zadowolenie umysłowe z posiadania. Znane są przypadki skąpców umierających z niedostatku i pozostawiających po sobie spory majątek. „Najgorszym następstwem skąpstwa jest nieczułość serca na cudze cierpienie, hamująca miłosierdzie”; [6].

II

Ten krótki przegląd zaobserwowanych alienacji występujących współcześnie wystarczy, żeby uzmysłowić sobie wagę problemu. Na pewno trudno wskazać taką granicę, której przekroczenie jednoznacznie określi, że mamy do czynienia z alienacją. Nie możemy odpowiedzialnie stwierdzić, że po wypaleniu następnego papierosa lub wypiciu kolejnego kieliszka alkoholu staniemy się niewolnikami tych używek i nie potrafimy wyzwolić się z nałogu. Nie możemy również wskazać takiej granicy, po przekroczeniu której zazdrość przerodzi się w siłę niszczącą i niezależną od człowieka, która zniszczy miłość dwojga ludzi. Potrafimy jednak odpowiedzialnie wskazać człowieka uzależnionego od alkoholu, od papierosów, dotkniętego zazdrością, chciwego, skąpego. Często są to ludzie tak właśnie postrzegani przez najbliższe otoczenie. **Można przytoczyć jeszcze wiele przykładów alienacji i za każdym razem będziemy mieć przeświadczenie, że rodzi się ona wtedy, kiedy człowiek przestaje panować nad światem „wytworów” i biernie poddaje się jakiejś żądzy, która niszczy jego godność, wartość i wolność. Uprawiony wydaje się pogląd, że każda myśl człowieka, każda idea, wynalazek czy wyobrażenie może powodować alienację, jeśli podporządkuje człowieka do tego stopnia, że stanie się on niewolnikiem tego tworu.** Nawet miłość do swoich dzieci może w pewnych warunkach sprawić, że nie potrafimy w sposób odpowiedzialny zapewnić im bezpieczeństwa i wychować do samodzielności, wręcz przeciwnie, możemy do takiego stopnia uzależnić je od siebie, że nie będą już zdolne do

samodzielnego życia w świecie. Ta źle pojęta miłość rodziców do swoich dzieci stanie się przyczyną ich przyszłych niepowodzeń, uniemożliwi bowiem dzieciom przekroczenie bariery dorosłości i dalsze samodzielne życie.

Trafnie dostrzegł problem alienacji papież Jan Paweł II stwierdzając:

"Człowiek dzisiejszy zdaje się być stale zagrożony przez to, co jest jego własnym wytworem, co jest wynikiem pracy jego rąk, a zarazem — i bardziej jeszcze — pracy jego umysłu, dążeń jego woli. Owoce tej wielorakiej działalności człowieka zbyt rychło, i w sposób najczęściej nie przewidywany, nie tylko i nie tyle podlegają „alienacji” w tym sensie, że zostają odebrane temu, kto je wytworzył, ile — przynajmniej częściowo, w jakimś pochodnym i pośrednim zakresie skutków — skierowują się przeciw człowiekowi". [7]

Przykładem sztucznej konsumpcji, szkodliwej dla zdrowia i godności człowieka, która wymknęła się całkowicie spod kontroli człowieka, jest właśnie narkomania. Pomimo współdziałania różnych służb społecznych, współpracy poszczególnych państw, nie udaje się opanować tej patologii. Niezwykła atrakcyjność narkotyków czy alkoholu bierze się prawdopodobnie stąd, że substancje te posiadają „moc” szybkiego modyfikowania stanów świadomości człowieka, potrafią przynieść ulgę w cierpieniu i wprowadzić w chwilową euforię. „Umysł ludzki kieruje się logiką prywatną, która może wypaczać postawę człowieka wobec siebie i życia oraz może wprowadzać go w świat toksycznych iluzji. Podobnie emocje pozostawione same sobie szukają jedynie dobrego samopoczucia. Nawet za cenę niszczenia człowieka, którego są częścią" [8].

Podobny przebieg psychiczny można obserwować przy innych alienacjach, ponieważ to sam człowiek stwarza sobie swój świat, w którym tylko on potrafi się poruszać, zna wszystkie jego zakamarki — ciemne i jasne strony i sam mówi sobie czego chce, sam dokonuje wyborów. Potrafi przy tym mieć niezwykle skuteczną argumentację do przekonania siebie, że tak właśnie powinien postąpić, nie inaczej. Człowiek może wmówić sobie wszystko. To prawie doskonała machina; niezwykle logiczna, skuteczna, przebiegła, pomysłowa, przedsiębiorcza, etc. Ten stworzony przez niego świat może, niestety, okazać się doskonale przygotowaną pułapką na samego siebie, doskonałą dlatego, że przygotowaną przez niego — z niezwykle znajomością samego siebie. To dlatego może tak trudno samemu wydobyć się z „sideł” alienacji. Trudno przekroczyć siebie i stanąć przed prawdą o sobie, trudno taką prawdę zaakceptować i zmienić swoje dotychczasowe postępowanie, trudno zmienić sposób życia.

III

Człowiek jest jedyną istotą na świecie zdolną poznać cel, do którego dąży. Cel jest pierwszym impulsem, od którego zaczynamy każde nasze zamierzenie. Takim celem jest jakieś dobro, które człowieka pociąga, jakaś rzecz zewnętrzna, którą pragnie on osiągnąć lub zrobić, może to być również jakiś stan przyjemny, który człowiek pragnie w sobie wywołać lub stan nieprzyjemny, który chce usunąć. Te różne dobra zewnętrzne i wewnętrzne, które pobudzają nas do działania, nadają tym działaniom charakterystyczne cechy, kierunki i wartości. Nasze postępowanie składa się z różnorodnych czynów powiązanych ze sobą w taki sposób, że każdy następny czyn łączy się ogniwiem z poprzednim, który jest niejako środkiem do realizacji jakiegoś ważniejszego, naczelnego celu.

W ten sposób ta wzajemna zależność poszczególnych czynów może przebiegać w długotrwałych procesach trwających nieraz kilkanaście lat, a nieraz całe nasze życie. Jeśli zburzony zostanie jakiś element, może runąć cała konstrukcja.

Ta misternie wznoszona „budowla” ma dać człowiekowi poczucie szczęścia, ma być spełnieniem jego życia. To pragnienie szczęścia ma zaspokoić wszystkie jego potrzeby i aspiracje. Zdarza się, że po zrealizowaniu jakiegoś celu, który całkowicie pochłonął znaczną część życia człowieka, okazuje się, że nie przyniósł spełnienia i nadal odczuwa on głód szczęścia, którego jeszcze nie osiągnął.

Wydaje się, że problem alienacji nie zajmuje już tak znaczącej uwagi filozofów jak przed laty. **A to jednak alienacja w dalszym ciągu pozostaje główną przyczyną rozpadu osobowości człowieka, jego zniewolenia.** Daleki jestem od wystawiania „strachów” na nieskończonym polu aktywności ludzkiej. Dobrze jednak uzmysłwić sobie przynajmniej niektóre zagrożenia i nawet trochę siebie przestraszyć, zanim sięgnie się po jakąś używkę czy odda w niewinne z pozoru sidła „tworów” człowieka.

*

„Res Humana” nr 1/2005

Zobacz także te strony:

[O marihuanie](#)

[Popędy, emocje, wolna wola](#)

[Neandertalskie chabry. O religii, pożądaniu i narkotykach](#)

[Religia jako opium](#)

[Religia jako nerwica, nerwica jako religia](#)

Przypisy:

[1] Główny Urząd Statystyczny, Rocznik Statystyczny Województw, Warszawa 2003, s. 143.

[2] *Anonimowi alkoholicy*, Warszawa 1996.

[3] Ks. M. Dziewiecki, *Narkomania a duchowość*, www.narkomania.akcjasos.pl 04.04.16.

[4] Urząd Statystyczny w Olsztynie, red. Dariusz Śledź, Olsztyn 2003, s. 548.

[5] Sprawozdanie z realizacji narodowego programu zdrowia w województwie warmińsko-mazurskim w 2002 r. Olsztyn 2003. s. 32.

[6] J. Woroniecki, *Katolicka etyka wychowawcza*, t.II/l. s.317.

[7] Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor Hominis*, 15.

[8] M. Dziewiecki, *Narkomania a duchowość*, www.narkomania.akcjasos.pl 16.04.2004.

Władysław Walec

Absolwent Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP w Olsztynie.

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 28-10-2005 Ostatnia zmiana: 25-12-2012)

[Oryginał..](#) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,4433>)

Contents Copyright © 2000-2012 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2012 Michał Przech

Właścicielem portalu Racjonalista.pl jest Fundacja Wolnej Myśli.

Autorem portalu jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tego portalu i jakiegokolwiek jego części.

Wszystkie elementy tego portalu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tego portalu oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tego portalu i nie korzystać z jego zasobów.

Informacje zawarte na tym portalu przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach

informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów portalu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na portalu. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki prezentuje.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych portalu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl